

AVRAM IANCU - 200!

Nr.7(47/iulie 2024)

Liviu Rebreanu- apărător al cauzei naționale după Dictatul de la Viena

Prof. univ. dr. Mircea POPA

Dictatul de la Viena a fost cel mai dureros act istoric care se putea întâmpla românilor transilvăneni după dualism. Atunci s-au văzut încorporați într-un stat maghiar anronic și șovinist, un stat care urmărea din start deznaționalizarea tuturor celorlalte națiuni din imperiu, spre a-și putea sigura dreptul la cucerire, într-o zonă în care maghiarii au fost și au rămas minoritari de-a lungul secolelor. Prin odiosul Dictat semnat în castelul Belvedere din Viena, teritoriul Transilvaniei a fost sfârtecat la pofta Ungariei hortyste, având de partea sa alte două țări fasciste, pentru care nu mai conta nici cartea drepturilor omului, nici semnătura depusă pe tratatele de pace de după Primul Război Mondial. În această situație mii de transilvăneni s-au văzut nevoiți să ia calea refugiului, alte mii au fost alungate, deportate sau trimiși în lagăre de muncă, alături de evrei și de alte naționalități. Ghetovizarea a mers mână în mână cu politica de eradicare etnică, cu schinjuiiri, masacre, crime, desființarea școlilor, interzicerea presei naționale, a accesului la instrucție și educație în limba națională. Toate aceste măsuri, luate cu o brutalitate și o cruzime ieșită din comun au atras după ele între oamenii de cultură români numeroase proteste, scrisori, demonstrații, acțiuni de solidaritate, conferințe publice, acte demascatoare și de lămurire a opiniei publice internaționale privitoare la nedreptatea care ni s-a făcut.

Printre cei care au reacționat imediat și în chip vehement la această monstruoasă istorie s-a numărat și scriitorul Liviu Rebreanu. Acțiunea mârșavă a Dictatului a lovit în sentimentele cele mai curate ale scriitorului, în forul ființei sale intime, cu atât mai mult cu cât locurile natale ale scriitorului au rămas în zona ocupată. Urmărind cu interes sporit arbitrajul germano-italian și rezultatele lui, el nota în *Jurnalul* său cu o adâncă amărăciune nefasta hotărâre: „ S-a cosumat și ciopârțirea Ardealului. Locurile mele natale nu mai sunt în România. Vom merge cu pașaportul acasă...Azi-noapte, după ce am auzit la radio Budapesta rezultatele arbitrajului, am lăcrămat singur în neștire și m-am zvîrcolit până dimineața. S-au sfârâmat visurile toate și speranțele. De-abia acum au observat conducătorii noștri cât suntem de singuri în mijlocul atâtor dușmani și numai dușmani”.

Cu puțin timp înainte, probabil în iulie 1940, el adresase Academiei Române, unde își rostise discursul de recepție în ședința solemnă din 29 mai 1940, o scrisoare prin care cerea hotărâri decise și acțiuni de ripostă imediată la adresa tuturor calomniatorilor și răuvoitorilor noștri. Luând act de faptul că un istoric ungar a tipărit în franceză o carte de mai multe sute de pagini în care, după afirmația sa, acesta „batjocorește științific neamul românesc și-i tăgăduia dreptul de a stăpâni pământul pe care trăiește”, sperând ca prin aceasta „să zdruncine unele credințe în dreptatea noastră”, el cerea ca Academia să ia „inițiativa unor replici serios documentate care să aibă răsunetul cuvenit și dincolo de graniță. Astfel de cărți, elaborate de istorici valoroși, nu de polemică, ci de documentare corectă, tipărite și distribuite prin îngrijirea Academiei tuturor personalităților de vază din lume, ar servi aievea cauza românească”. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât el oferea și exemplul unui profesor francez care s-a lăsat ademenit de astfel de calomnii și, deși a funcționat o vreme la Universitatea din Cluj ca oaspete al guvernului român, „a tipărit un volum, de asemenea de câteva sute de pagini, în care ponegrește țara și poporul românesc și conchide că Transilvania trebuie să se întoarcă sub stăpânire ungurească”.

În urma unor astfel de scrieri nesăbuite, el concepea o amplă acțiune colectivă, la care să ia parte și Ministerul Propagandei și cel al Minorităților, care să dea o replică promptă și fără menajamente acestor mistificatori și difuzori de falsă istorie. Protestul său a fost publicat în „Analele Academiei Române” din acel an, ca o dovadă că scriitorul s-a simțit dator să iasă la atac pentru a contabalansa o ofensivă mediatică periculoasă și neadevărată. Simțul său de dreptate se vedește cu atât mai prompt la asemenea atacuri deșănțate de tip revizionist, încât redactează cu febrilitate o replică intitulată „*Transilvania 1940*”, text de mare forță argumentativă și dotat cu toate instrumentele profesionale de a situa fenomenul în contextul istoric al obiectivității, să restabilească adevărul istoric, pe care să-l împărtășească și altora cu scopul de a contribui la spulberarea falsurilor grosolane și a sforărilor de contrabandă. După ce deplânge condiția ingrătă a românului așezat în calea tuturor răutăților care ne-au acompaniat istoria, el se oprește la anul 1940, pe care-l consideră an de reper în nelegiuirile pe care le-a generat: „Anul nefast 1940 a urnit furiile destinului asupra neamului românesc. Istoria obiectivă va arăta cândva pricinile ascunse sau adânci care au făcut ca România să se afle singură și izolată, fără nici un ajutor, în mijlocul unui cerc de dușmani de moarte, tocmai în zilele cele mai cruciale pentru viitorul Europei. E spăimântător de inexplicabil cum s-a putut să nu avem nici un prieten

AVRAM IANCU - 200!

Nr.7(47/iulie 2024)

adevărat, adică prieten pe viață și pe moarte, când s-a pus în cumpănă viața și moartea popoarelor! Și doar România nu era o țară ticluită artificial, prin articole de tratate silnice, ci statul național firesc, care cuprindea în granițele sale marea majoritate a poporului român după două mii de ani de lupte și suferințe (...)

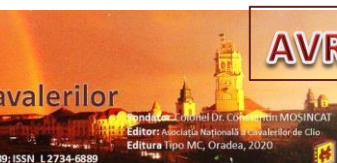
Adevărat: ...nimeni nu și-a putut închipui că dreptatea românească atât de evidentă ar mai putea fi judecată vreodată. Dreptatea noastră s-a împlini ca rezultat al unui principiu recunoscut de toți, pretutindeni și pentru totdeauna. Dreptul de-a ne uni toți românii într-un singur stat nu ni l-au dat războaiele sau tratatele, ci realitatea cea mai vie. Granițele noastre n-au fost de cuceriri, ci restabilire a unui drept natural pe care popoarele europene l-au realizat, de la cele mai mari până la cele mai mici, de la Germania până la Slovacia. Etnice au fost granițele noastre, nu politice sau strategice. De aceea am crezut că sunt eterne, că trebuie să fie. Granițele noastre nu le-am trasat noi, ci chiar dușmanii noștri pe hărțile lor etnografice (...) La Alba Iulia neamul românesc, oprimat crunt atâtea secole, și-a zdrobit singur lanțurile și și-a făurit o țară nouă, mai bună și mai demnă nu numai pentru sine, ci și pentru celelalte neamuri conlocuitoare. Atât a fost de naturală hotărârea de la Alba Iulia, luată în numele celor peste patru milioane de români, și atât de generoase principiile enunțate, că peste câteva zile germanii din Ardeal, într-o adunare similară la Mediaș, au aderat din proprie inițiativă la noul stat românesc.

Dreptatea românească e atât de evidentă, că noi n-am socotit necesar s-o demonstrăm, sau n-am vrut, sau n-am știut. Numai cine n-are dreptate trebuie să se zbućiune, să mintă și să înșele pentru a crea aparențe împotriva evidenței. Toată propaganda revizionistă ungară ni s-a părut o echilibristică și un artificiu de vorbe goale care nu pot înșela pe oamenii serioși, care sunt menite să aibă soarta bășicilor de săpun la oricare examinare atentă (...) Pentru noi Transilvania nu poate exista decât întreagă, trup din trupul nostru. Pentru alții, ea reprezintă doar ambiții istorice sau castele feudale zidite din truda generațiilor de robi români. Pentru noi înseamnă tot. Trecut, prezent, viitor, ființa sau neființa. Noi n-am venit de nicăieri: ne-am plămădit, ne-am născut și am crescut din pământul ardelean. De mii de ani, milioane și milioane de români au asudat muncind. Au sângerat luptând și au murit amestecându-și țărâna pretutindeni în pământul străvechi, încât toate văile și dealurile și toți munții sunt îmbibați cu sânge românesc, iar pașii trecătorului calcă numai pe pământ amestecat cu pulberea de trupuri românești. Alții se pot mulțumi cu o parte mai mică sau mai mare din Transilvania, reprezentând pentru ei numai teritorii de exploatare; noi nu putem uita niciodată pe părinții și străbunii noștri rămași în pământ.

Atât de mult e o unitate rotundă românească Transilvania că nici o încercare de dezmembrare, oricât de bine intenționată, nu poate produce decât răni ce nu se vindecă niciodată. Pentru a se „libera” un milion de ungro-secui din statul român au trebuit să redevină robi la unguri un milion și jumătate de români. Ceea ce reprezintă cea mai vădită dovadă nu numai a romanității Transilvaniei, dar și a unității ei indivizibile. În vreme ce dușmanii noștri se înverșunează să ne răpească pământul și să ne robească frații, noi continuăm a spera și a crede în triumful dreptății adevărate, a dreptății noastre, și în ce privește Transilvania. Secole după secole am suferit și am crezut în sosirea dreptății, fără a-i fi cunoscut bucuriile. Cu atât mai mult ne vom stăpâni acum revolta și vom așeza ceasul izbăvirii.

Dincolo de Transilvania 1940 va veni împlinirea dreptății. Credem în Transilvania românească eternă și nedespărțită!”

Consecvent cu credința despre dreptatea românească în problema Transilvaniei, credință transmisă lui de generațiile nenumărate de moși-strămoși din zona Năsăudului și de lecturile sistematice de documente istorice, L.Rebreanu va continua să rămână statornic pe poziții pentru apărarea cauzei acesteia. În mai multe declarații radio sau de presă, la întruniri publice sau în împrejurări private, scriitorul transilvănean care era o autoritate larg recunoscută pe plan național și internațional, s-a simțit dator să pășească în arenă pentru a demasca în fața străinătății raptul teritorial comis sub amenințarea armelor, exprimându-și neabătut punctul de vedere și arătându-se încrezător în triumful rațiunii. Era convins că mai repede sau mai târziu opinia publică internațională va interveni pentru repararea nedreptăților teritoriale care ne-au fost făcute într-o conjunctură nefavorabilă. Așa, de pildă, la 15 septembrie 1940, răspundea cu întârziere unei tinere debutante care îl asaltase cu proza sa de începătoare, motivând că n-a putut să se gândească la problemele ei, deoarece „ a intervenit catastrofa din Ardeal care mi-a sfărâmat toată bucuria ce mi-o dăruise rândurile D-tale. Prin ciopârțirea suferită de Transilvania, locurile copilăriei și obârșiei mele au ajuns în țară străină împreună cu frați de-ai mei și alte rude și prieteni. Îți închipui câtă amărăciune și durere a trebuit să îndur!” La astfel de

AVRAM IANCU - 200!

Nr.7(47/iulie 2024)

mărturisiri se adaugă intervenția sa publică în calitate de director general al teatrelor, cerând deschis și ferm confrăților din teatru solidaritate și muncă exemplară, mai ales „în zilele acestea de avânt românesc, când țara întregă trebuie să-și multiplice energiile pentru reîntregirea hotarelor noastre”, propunând, în consecință, ca „teatrele /să fie/ obligate prin activitatea lor să contribuie la menținerea unei atmosfere de încredere și înălțare națională”. În acest sens el sugera confrăților săi scriitori să iasă la rampă, alegând „un număr de câțiva scriitori români /care/să conferențieze la Roma despre vreun subiect literar sau cultural românesc ca soli ai românismului”, spre a se face zid de apărare mai larg în jurul cauzei noastre.

Prin astfel de ieșiri în presă și printr-o atitudine consecvent patriotică, scriitorul s-a pus și în alte moduri în fruntea apărării cauzei naționale, cuvântul său răsunând acuzator sub bolțile Academiei Române, atunci când trupele sovietice au ocupat Basarabia, și când marile state imperialiste ciunteau și sfârtecau Europa după bunul lor plac. Apoi, spre a-și convinge și mai mult colegii de necesitatea părăsirii expectativei, el nu va precupeți nici un efort depus în această direcție și nu va lăsa să-i scape nici o ocazie în care să nu intervină spre lămurirea mării nedreptăți ce ni s-a făcut, înhămându-se la o susținută muncă de propagandă în paginile cotidianului „Viața”, pe care l-a scos începând din 31 martie 1941 sub auspiciile Ministerului Propagandei. Încă din 4 aprilie, el a semnat acolo un articolul de omagiere a confratelui transilvănean Octavian Goga, regretând faptul că nu a avut ocazia să-i asculte revolta privitoare la această prăbușire a țării. Reluând o parte din ideile expuse în cuvântarea sa din 1 aprilie, când s-au împlinit 60 de ani de la nașterea poetului pătimirii noastre, cuvântare rostită la adunarea comemorativă de la Teatrul Național, în care fostul președinte al Societății Scriitorilor aducea în discuție, ca o problemă cardinală pentru poezia acestuia „conștiința unității naționale”, Liviu Rebreanu accentua această formă de lirism militant, afirmând: că era era expresia unei trăiri colective generalizate : „Conștiința unității naționale au avu-o totdeauna nu doar poeții, dar și ultimii țărani din văgăunile munților românești, sub forma unei solidarități a tuturor „celor de-un sânge și de-o lege”. Conștiința neamului întreg a îmbrățișat cu entuziasm pe acest apostol al unității naționale cu glas de tulnic. Patriotismul său izvora din suferința milenară a unui popor oropsit de soartă... Astfel tot ce privește neamul dobândește glas nou, contribuie la armonia severă a mării cântări mesianice , la pătimirea Ardealului, care, punând capăt jalei, va sonda marea libertate românească”.

În curând, în perspectiva unor conferințe prin Europa, el va redacta textul unui articol exemplar intitulat *Patria românească*, din care a publicat câteva fragmente în „Tribuna” de la Brașov în iulie 1942 , reluată sub titlul *Dorule, numai cu tine pot să mai ajung în inima ruptă a Transilvaniei*, în „Revista Fundațiilor Regale” nr.1/1942 apoi, în drum spre Weimar, la ședința de constituire a Societății Scriitorilor Europeni prezidată de Hans Carossa, s-a oprit la Zagreb, unde a ținut aceeași conferință pledând pentru o mai bună informare în cauza noastră națională. Titlul pe care i l-a dat acum a fost acela de *România și neamul meu*, iar succesul conferinței sale a fost total, el fiind primit atât de Asociația Scriitorilor Croați, cât și de alte foruri oficiale. Privitor la această întâlnire, scriitorul nota în carnetul său de drum, următoarele: „La 8 seara conferința în o sală frumoasă, arhiplină, au participat 7 miniștri și toate notabilitățile”, cu un efect care l-a mulțumit pe deplin. În aceeași noapte a plecat prin Viena la Weimar, unde l-a cunoscut pe Giovanni Papini și pe alți scriitori de talie internațională, folosind și aici prilejul pentru a vorbi despre „unitatea pământului românesc.” Această unitate a pământului românesc e una din ideile de bază ale scrisului său, care a văzut în marea ecloziune de forțe ale neamului din 1918, condiția esențială a regenerării neamului, o nouă posibilitate de afirmare a potențelor ascunse ale neamului, răspunzându-i unui confrate în 1935 despre forțele megalitice în stare să iasă la lumină, aș ca în mitul lui Parsifal : „Poporul nostru e în momentul de față ipostaza lui Parsifal

Care se deșteaptă la lumină. Acum, după ce timp de o mie de ani o mare mulțime de români au trăit sub pământ, abia acum a ieșit la lumină. E un moment capital, suntem astăzi în faza adolescenței (...) Mă gândesc cu un fior plăcut și o tainică bucurie ce va fi în ziua când se vor amalgama într-un cuptor unic cele patru provincii, forțele și valorile lor. Acum suntem încă în faza atingerilor. Mâine va veni contopirea. Mă mai gândesc apoi la faptul că noi am primit aici infuzii și altoiri de sânge de la câteva neamuri diverse. E o încrucișare productivă pentru noi, ea produce vlăstare puternice, robuste. Peste o generație se va dospa o cultură nouă (...) Mâine se va fi desăvârșit acea contopire organică, definitivă între temperamentul nordicului ardelean, între mediteraneanul regățean și moldoveanul de stepă, iar rezultatul va fi o națiune puternică și realmente unită.”(Liviu Rebreanu își povestește viața cu prilejul a 50 de ani, în „Vremea”, VIII, 1935, nr. 416 (1 dec.), p. 5, interviu luat de Camil Baltazar). Conferințele sale

AVRAM IANCU - 200!

Nr.7(47/iulie 2024)

din anul 1940 au ca obiect tocmai această aprofundare a sufletului românesc, care a suferit o mare lovitură printr-un act nedrept de ruptură arbitrară. De aceea, a simțit nevoia să împărtășească intelectualității luminate din Europa, profundul său protest împotriva unor pretinse arbitraje abuzive. Acțiunea concertată a scriitorului a prevăzut astfel de analize lucide, tocmai în țările ai căror conducători ne-au trădat, respectiv în Italia și Germania. Pledoariile sale au produs numeroase ecouri de presă, care n-au rămas ignorate, Italia, Germania, țările nordice au fost puse pe harta acestor itinerarii puse în serviciul cauzei noastre, cauză care trebuie să fie reținută pentru înlăturarea suferinței ce a produs-o poporului român. Patriotismul sincer al scriitorului ni-l dezvăluie încă odată pe Rebreanu aflat de partea cauzelor drepte, definindu-l în întregime atât pe omul Rebreanu, cât și crezul său intim cel mai drag. Deși tot mai bolnav în acești ani, el n-a precupețit nici un efort cât de mic pentru a se pune în serviciul cauzei sale, fie la radio, fie la teatru sau prin interviuri și conferințe. În majoritatea lor a adus în atenție „anul catastrofal” 1940, și a accentuat modul brutal în care evenimentele politice au sugrumat mersul ascendent al unei dezvoltări literare fără egal în România, care a cunoscut o evoluție fără precedent, caracterizată de afirmarea unui specific național vizibil, despre care are tăria de caracter să-i sublinieze unitatea: „Spiritul românesc e unic și cuprinde deopotrivă ardelenismul, moldovenismul, muntenismul sau ori cum s-ar numi particularismele din care se alcătuiește fizionomia sufletească a neamului nostru, cea mai unitară poate din toată lumea. Spiritul ardelean constituie numai o componentă a marelui duh românesc, dar cea mai prețioasă și mai caracteristică”, „un fel de eticism în artă”, cum spune el mai departe, misiunea Transilvaniei fiind aceea „de a aduce în viața românească acea concepție de seriozitate de care aceasta are așa de multă nevoie”, subliniind nu odată rolul important jucat de Ardeal în creația sa literară și exprimându-și speranța că „unitatea sufletească refăcută ne va înlesni și nouă înfruntarea micilor și marilor dificultăți ce vom mai întâmpina”. Arătându-se în general optimist cu privire la viitorul nației sale, el poate fi socotit unul dintre pionii de seamă ai luptei pentru redobândirea teritoriilor pierdute, un om al progresului și largului umanism. Ne amintim că a promovat deschiderea teatrului evreiesc „Barașeum” din București, pentru ca actorii evrei să aibă un câmp liber de activitate, că a tradus și a prefațat cărți care vorbeau de ororile fasciste în Polonia, că marele romancier a fost tot timpul același bun român ca în întreaga sa operă literară, culme a realismului epic național, de o originalitate și un mesaj politic și național dincolo de orice discuție. Prin scrieri precum *Crăișorul*, *Ion*, *Pădurea spânzuraților* și altele, marele romancier ne transmite dincolo de timp puternica și indisolubila sa legătură cu pământul și neamul românesc, pe care le-a slujit cu devoțiune exemplară, rămânând până în ultima clipă un demn fiu al acestora.

Mircea Popa